

Flash-points. Decupaje în sfera relațiilor internaționale – iunie 2003

Prof.univ.dr. MIHAIL E. IONESCU

Ne putem întreba, de bună seamă, care poate fi mesajul unui decupaj practicat în sfera relațiilor internaționale? Ce ne-ar putea spune diverse evenimente din cursul unei singure luni, selectate din compartimente distincte ale relațiilor internaționale?

Întâi de toate, urmărind doar câteva evenimente de politică internațională, prin prisma transformării lor graduale, autorul are capacitatea de a percepe o serie de semnale din ajustarea cărora el va putea ilustra tendințele generale de dezvoltare a politicii internaționale. Fie că ne gândim la procesul de pace din Orientul Mijlociu, fie că investigăm perspectivele Poloniei de a deveni un actor matur al politicii regionale sau ne îndreptăm atenția spre evoluția regimului de la Teheran, în final nu vom face altceva decât să judecăm impactul acestora asupra politicii mondiale.

În al doilea rând, un decupaj de evenimente poate da măsura intensității evoluției politicii mondiale. Percepând o serie de evenimente politice, militare sau economice, desfășurate pe o perioadă scurtă de timp, putem sesiza mult mai acut ritmul alert, sau uneori lent, de maturizare a anumitor tendințe. Mai mult, selectând câteva evenimente pe care autorul le consideră notabile, acesta ne va facilita înțelegerea rezonanței pe care un episod îl poate avea asupra altor cazuri aparent disperate.

În al treilea rând, autorul își va găsi argumente în sprijinul punctului său de vedere prin însăși alegerea unor modele reprezentative pentru anumite fenomene sociale. Opțiunea pentru unul sau altul din aceste evenimente, considerate de către autor drept semnificative, ne poate sugera orientarea sa europocentristă, proamericană sau, de ce nu, tiermondistă.

În fine, ca orice opțiune, și alegerea unor evenimente de politică internațională configurează predilecția pentru un anume model cultural. Așadar, sarcina asumată de autor nu este neapărat de a transmite o perspectivă cuprinzătoare asupra politicii mondiale. Este mai degrabă intenția de a cultiva o anumită orientare, care poate fi rodul discernământului, dar și al valorilor morale asumate. Am putea spune, chiar, că opțiunea pentru anumite episoade politice, economice sau de natură militară reflectă un anumit stil de judecată al autorului.

Iată de ce, analizele care vor urma nu vor căuta să epuizeze toate problemele de politică internațională din cursul lunii iunie 2003, ci vor aborda doar chestiuni care au atras cel mai mare interes.

G-8 LA EVIAN: RĂSPUNS MARILOR PROVOCĂRI PLANETARE

În perioada 1-3 iunie a.c., a avut loc la Evian-les-Bains (Franța) reuniunea Grupului celor opt state cele mai industrializate (G-8). Cum se știe, aceste reuniuni anuale (2002, la Kananaskis; 2001, la Genoa) ale liderilor principalelor state ale lumii ca forță economică, militară și politică iau în dezbatere și oferă o paletă de soluții principalelor provocări (*challenge*) cu care se confruntă planeta. Agenda reuniunii, oferită de Franța, dar care a suferit modificări, cuprinde trei mari teme: creșterea economică, securitatea și *sustainable development*. Liderii celor 8 state – S.U.A., Marea Britanie, Franța, Italia, Canada, Japonia, Germania și Rusia – s-au întâlnit, mai întâi, la St. Petersburg (Rusia) cu lideri din Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Independente. În dimineața de 1 iunie, au participat la Evian, la întâlnirea a 27 de lideri din întreaga lume, apoi s-au întâlnit în format de 8 pentru a discuta problemele Africii (și vor avea o reuniune cu lideri ai acestui continent). Practic, reuniunea G-8 a demarat în dimineața de 2 iunie, iar comunicatul final emis la sfârșitul acestei zile (ori documentele separate) se referă la șapte probleme: parteneriatul global; foametea; apa; cheștiunea oceanelor; AIDS/SARS; contraterorismul; o economie de piață responsabilă. Sunt probabile și referiri la cheștiuni ca: transparență și corupție; comerț și dezvoltare; sănătate; știință și tehnologie pentru *sustainable development*; securitatea transporturilor.

Un indicator prețios pentru agenda reuniunii este reprezentat de comunicatul reuniunii miniștrilor de externe G-8, care a avut loc la Paris (22-23 mai). Reuniunea a stabilit conduite comune în domeniul securității internaționale: lupta împotriva terorismului, non-proliferarea, *small arms and light weapons*, Iran, Columbia, SARS, Democratic Republic of Congo, Georgia, India și Pakistan, Afganistan, Sri Lanka, Irak, Israel și Palestina. În fiecare din aceste probleme, miniștrii de externe au căzut de acord asupra unor măsuri de întreprins în viitorul imediat („Ministers reaffirmed the importance of ensuring the unity, stability and territorial integrity of Iraq in order to facilitate its reintegration into its regional environment and into the international community” etc.). Așadar, la Evian, G-8 a luat, neîndoielnic, în dezbatere *challenge*-urile în domeniile: politic și de securitate (reconstrucția în Irak, în primul rând, dar și lupta împotriva terorismului și altele); economic (recesiunea în Europa, stagnarea în Japonia etc.); dezvoltarea relațiilor Nord-Sud (foametea și bolile în Africa, SARS etc.). Provocările în aceste trei domenii sunt strâns legate între ele grație ritmului globalizării și, în consecință, este nevoie de o abordare de ansamblu a lor.

Reuniunea G-8 are loc în circumstanțe internaționale îndeajuns de complicate. Este, în fapt, prima întâlnire între liderii a patru state care s-au situat pe poziții opuse în timpul războiului din Irak. Pe de o parte, președintele SUA, George W. Bush, pe de altă parte, liderii „partidei” opoziționiste, Franța,

Germania, Rusia. De modul în care acești „patru mari” se vor comporta unul față de ceilalți trei și invers vor depinde foarte multe în viitor.

Este dificil de prognozat care va fi această atitudine. Președintele Bush are, în urma victoriei din Irak, un uriaș capital politic pe care consideră, probabil, mai înțelept să-l păstreze neatins decât să-l împartă cu aliații. Președintele Franței, Jaques Chirac, consideră, probabil, în continuare că poziția adoptată față de războiul în Irak a fost cea justă și apreciază că dificultățile pe care le întâmpină acum S.U.A. în stabilizarea situației în această țară îl confirmă. De partea atitudinii sale se află și faptul că este vizibilă o recrudescență a terorismului (așa cum a prezis), precum și o incertitudine crescândă privind „road-map”-ul ca soluție a conflictului între Israel și palestinienii. Cancelarul Germaniei, Gerhard Schroeder, dornic să afirme țara sa ca una importantă în arena internațională, pare hotărât – cum sublinia recent analistul german C. Bertram – să pună, de acum înainte, în problematica apărării, Europa înaintea de S.U.A. Iar președintele Rusiei, Vladimir Putin, prezent pentru prima dată la un G-8 (până acum Rusia fiind exclusă de la unele puncte ale agendei celor „șapte mari”), va avea grijă să-și păstreze toate opțiunile deschise.

Este, însă, limpede că S.U.A. au nevoie de Europa și Europa are nevoie de S.U.A. S.U.A. au nevoie de Europa pentru a asigura securitatea internațională. Europa are nevoie de S.U.A. pentru că fără potențialul militar uriaș al acestora s-ar găsi într-o lume în care ar trebui să cheltuiască imediat sume uriașe pentru a se simți în siguranță – sau să se expună la un șantaj permanent din partea celor ce râvnesc la bogăția ei.

Este, așadar, de sperat că liderii lumii se vor înțelege, iar Evian va deveni momentul de început atât al reconsiderării legăturii transatlantice, cât și al unui management comun al luptei împotriva terorismului internațional.

MIDEAST: „PROCESUL DE PACE AQABA”

Miercuri, 4 iunie, la Aqaba, în Iordania, a avut loc o reuniune istorică. În prezența președintelui S.U.A., George W. Bush, care a avut inițiativa întâlnirii, premierii Israelului, Ariel Sharon, și al Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas, au făcut primii pași în noul proces de pace, declanșat o dată cu lansarea „road-map”-ului luna trecută.

Iată, mai jos, extrase din declarațiile protagoniștilor reuniunii Aqaba (gazda, regele Abdullah II al Iordaniei, a fost, desigur, prezentă) :

George W. Bush:

– „I am the kind of person who, when I say something, I mean it. I mean that the world needs to have a Palestinian state that is free and at peace”.

- „The Holy Land must be shared between the state of Palestine and the state of Israel living in peace with each other and with every nation of the Middle East”; toți au responsabilități și toți vor fi beneficiari ai „two-state vision”.
- S.U.A. și el personal „are committed to Israel’s security as a Jewish state”.
- „Both leaders (of Israel and Palestinians) understand that a future of peace cannot be founded on hatred and falsehood and bitterness”.
- „The journey we are taking is difficult, but there is no other choice”; „no leader of conscience can accept more months and years of humiliation, killing and mourning. If all sides fulfil their obligation, I know that peace can finally come”.

Ariel Sharon:

- „Will immediately begin to remove unauthorized outposts” in West Bank.
- „There can be no compromise with terror”.
- „There can be no peace” without Palestinians abandoning the incitement to terrorist acts.
- Acceptă „the principle of Palestinian state”, democratic (nu menționează: suveran) și „importance of territorial contiguity in the West Bank”.

Mahmoud Abbas:

- „We do not ignore the suffering of the Jews throughout history. It is time to bring all this suffering to an end”.
- „Our national future is at stake and no one will be allowed to jeopardize it”.
- „The armed intefadeh must end and we must use and resort to peaceful means in our quest to end the occupation and sufferings of Palestinians and Israelis and to establish a Palestinian state”.
- „There will be no military solution to this conflict”.
- „We will exert all of our efforts, using all our resources to end the militarization of intefadeh”.

Abdoulah II:

- „Blowing up buses will not induce the Israelis to move forward and neither will be killing of Palestinians or the demolition of their homes and their future. All these need to stop. I urge you today to end the designs of those who seek destruction, annihilation and occupation”.

Cele de mai sus evidențiază câteva trăsături ale „jucătorilor” la începutul acestui nou proces de pace din Orientul Mijlociu. Mai întâi, se cuvine semnalată hotărârea președintelui american de a menține un ritm susținut de dezvoltare a acestui proces. În acest scop, el a numit-o pe C. Rice ca „reprezentant personal”, mandatată, așadar, să impulsioneze concretizarea „road-map”-ului. Angajamentul președintelui S.U.A. în procesul de pace, recunoașterea dificultăților acestuia, implicarea statelor arabe din regiune în desfășurarea lui sunt tot atâtea motive pentru a privi evoluțiile post-Aqaba cu optimism.

În al doilea rând, este observabil compromisul – minor, desigur, chiar nesigur – atins încă de acum de cele două părți. Conform „road-map”-ului, ele s-au angajat să oprească acțiunile sinucigașilor în Israel (partea palestiniană) și să înceapă demontarea *outpost*-urilor din teritoriile ocupate (Israelul). Este indiscutabil că aceste angajamente se vor lovi de atitudinea grupărilor radicale din ansamblul protagoniștilor, care deja au început să se manifeste contrar compromisului atins. Fragilitatea acestuia va putea fi înlăturată printr-un ritm susținut imprimat evoluției procesului de pace, prin multiplicarea compromisurilor între părți. Sprijinul „sponsorului” procesului de pace deja este elocvent: un asistent al secretarului de stat a fost numit de președintele Bush să sprijine întărirea forțelor de securitate palestiniene, care vor avea rolul principal în stoparea violenței.

În al treilea rând, statele arabe din regiune se vădesc cooperante la acest început de drum. Într-o întâlnire cu liderii arabi, desfășurată cu o zi înainte în Egipt, președintele S.U.A. a reușit să obțină cooperarea acestora la „road-map”.

În sfârșit, dar nu în cele din urmă, trebuie observată o anumită prudență a protagoniștilor la această primă întâlnire. Ea este motivată de importanța cu totul excepțională a mizei aflate în joc pentru ambele părți și reflectă și preocuparea lor față de opoziția din propria tabără. Yasser Arafat, exclus din noua „ediție” a păcii în Orientul Mijlociu, se manifestă deja ostil rezultatelor de la Aqaba, iar în Israel, radicalii subliniază incapacitatea conducerii palestiniene de a pune capăt violențelor. Ar mai fi de adăugat că Siria și chiar Libanul nu sunt încă angrenate în proces.

Cântărirea șanselor noului efort de pace în Orientul Mijlociu e prematură. Un conflict istoric este dificil să fie stins într-un termen scurt. Optimismul inițial trebuie temperat de evidența dificultăților nenumărate aflate în față (să ne referim doar la problema reîntoarcerii refugiaților palestinieni, care, înfăptuită, ar schimba demografia Israelului). Dar, deopotrivă, scepticismul nu este deloc motivat. SUA sunt o prezență impunătoare în regiune – după campania victorioasă în Irak –, iar protagoniștii conflictului au a se măsura acum cu această realitate de neevitat.

POLONIA: UN ROL PROEMINENT ÎN ESTUL EUROPEI

Războiul din Irak a provocat ample mișcări tectonice în geopolitica Europei. Opoziția Franței și Germaniei față de război a adus un răspuns de la Washington (Pentagon), care are, indiscutabil, o semnificație geopolitică importantă. De la Washington, Europa se vede, în consecință, cu două lentile: una pentru „vechea Europă”, cealaltă pentru „noua Europă”. Comentariile pe marginea acestei viziuni asupra Europei n-au întârziat. Cel mai adesea, ele s-au concentrat pe linia *shift*-ului geopolitic înregistrat post-11 Septembrie 2001 în Europa: de la Vest spre Est. O dată ce amenințarea din Est (URSS/Rusia) s-a atenuat, tinzând spre dispariție, iar pe de altă parte, „marele Orient Mijlociu” (*Greater Mideast*) se profilează ca principal generator de insecuritate, este, așadar, firesc ca atenția SUA – și, deopotrivă, a NATO – să se concentreze către ariile apropiate acestuia. Dacă o atare viziune ar explica decizia S.U.A. pentru recentul „big bang” în extinderea NATO, înregistrat la Praga (noiembrie 2002), tot atât de adevărat este că aceasta este și rațiunea pentru vizibilitatea remarcabilă, în trecutul imediat, a Estului Europei. Mai întâi, acesta a fost (grupul „Vilnius-10”) alături de S.U.A., laolaltă cu alte țări vest-europene („scrisoarea celor opt”) în acțiunea desfășurată pentru doborârea regimului lui Saddam Hussein în Irak. Chiar dacă această atitudine a enervat puteri ca Franța, care nu s-au sfiit să recurgă la admonestări și amenințări cu „pedepse”, Estul Europei, orientat atlantic, a perseverat. Atât în timpul războiului, când a acordat sprijin operațional (vezi bazele din România și Bulgaria, utilizate pentru deschiderea frontului anti-Saddam din Nordul Irakului, necesare după „defecțiunea” Turciei), cât și în perioada ulterioară, când efortul reconstrucției necesită resurse în oameni și nu numai.

Între statele est-europene cu o conduită fermă și neezitantă în criza irakiană se numără și Polonia. Singură între aceste state, Polonia a dislocat în timpul războiului în Irak un contingent de 200 de militari ai forțelor speciale, care au combătut alături de americani, britanici și australieni. Grație acestei performanțe – de reținut, înregistrată în condițiile în care Franța și Germania erau împotriva războiului, iar Polonia se afla în pragul (trecut cu succes) al admiterii în Uniunea Europeană – Polonia a fost invitată să gestioneze unul din cele trei sectoare în care Irakul a fost împărțit post-război. Între Bagdad și Basra, sectorul polonez de PK este locuit de peste trei milioane de irakieni și reclamă dislocarea unei forțe însumând circa 7 000 de militari.

Oferta Washingtonului a fost acceptată de Polonia, care, inițial, a avut în vedere utilizarea în acțiune a Corpului (tripartit) polonezo-germano-danez. Refuzul Berlinului de a participa la forța de PK condusă de Polonia nu a descurajat Varșovia. La 22 mai a.c., a avut loc la Varșovia o conferință de generare a forței (*force generation*), în limbaj tehnic militar de constituire a diviziei de PK, necesară acoperirii misiunii în sectorul polonez. La conferință au

luat parte peste 12 state (inclusiv România, care va participa cu trupe în sectorul britanic) și, sub pecetea confidențialității, s-au discutat măsurile necesare pentru organizarea diviziei „poloneze”. Media locală a lăsat, totuși, să transpară unele informații. Polonia va furniza între 1.500 și 2.200 militari, iar alte state care vor contribui cu un număr încă neprecizat de militari ar fi Ucraina, Spania, Norvegia, Danemarca, Olanda, Insulele Fiji. Comandantul divizei va fi generalul polonez Andrzej Tyszkiewicz. Varșovia a anunțat că va acoperi o treime din costul anual estimat al dislocării propriului contingent (90 de milioane dolari S.U.A.), apelând pentru rest (în special echipamente) la S.U.A. Deopotrivă, Varșovia a recurs la expertiza NATO pentru desfășurarea propriei operații de PK (planificare, comunicații, organizare de comandament și *intelligence*).

Mai întâi trebuie menționat că asumarea de către Polonia a responsabilității unui sector de PK în Irak conferă acestei țări o vizibilitate de primă mărime în Estul Europei, în rândul statelor membre recente sau pe cale să devină membre ale NATO. Rolul său în Estul continentului, întemeiat pe calitatea de principal aliat al Washingtonului, reflectă vasta schimbare tectonică în geopolitica Europei, intervenită în ultimele luni, dar pusă în mișcare cu mult înainte. Este evident că Polonia, cu sprijinul NATO și al statelor membre sau partenere ale Alianței, va reuși să se achite de misiunea dificilă care o așteaptă. Misiune care îi este acum larg facilitată de faptul că, la ONU, Consiliul de Securitate a trecut o rezoluție care conferă SUA și Marii Britanii trăsăturile de puteri ocupante în Irak, așadar furnizând legitimitatea căutată de alte state pentru a participa cu forțe de PK în teatru.

În al doilea rând, decizia NATO de a sprijini Polonia reprezintă – după expresia ambasadorului SUA la NATO, N. Burns – „a giant step forward” pentru Alianța Nord-Atlantică. În acest fel, NATO se poziționează în frontul global al luptei împotriva terorismului internațional și prelinină un rol important al organizației în Orientul Mijlociu. Ministrul polonez al Apărării, Jerzy Szmajdzinski, referindu-se la acest fapt, remarcă: „This decision has a great political weight. It is an important signal for countries which declare their participation in the Polish-led force (în Irak) that we have NATO authority standing behind us”.

Așadar, o dată cu Polonia, devenită cea mai vizibilă aliată în Estul Europei, NATO depășește criza aproape mortală pe care a traversat-o începând din februarie trecut.

D. RUMSFELD VORBEȘTE DESCHIS EUROPEI: APRECIEM DOAR PRIETENII

Secretarul Apărării al SUA, dl Donald Rumsfeld, s-a aflat într-o vizită de patru zile în Europa, prima de acest fel după încheierea victorioasă a războiului

din Irak. El a vizitat Portugalia, Albania, Centrul „George C. Marshall” din Garmisch-Partenkirchen (Germania) și a luat parte la reuniunea anuală a miniștrilor apărării NATO la Bruxelles (Belgia).

Dl. Rumsfeld este binecunoscut lumii întregi prin pozițiile tranșante avute, ca șef al Pentagonului, în criza irakiană. El este autorul celebrei „divizări” a Europei – în „veche” și „nouă” – proiectant al unui îndrăzneț plan de reformă a forțelor militare ale SUA (care a făcut corpul generalilor din Pentagon să ridice din sprâncene) fiind apreciat de către o bună parte a mass-media internațională ca un „uliu” al administrației americane, în competiție cu Secretarul de Stat, Colin Powell.

Selecția „stopurilor” din cuprinsul vizitei lui Rumsfeld este, prin ea însăși, grăitoare. Mai întâi, Portugalia, apoi Albania, a urmat centrul american din Germania și, în sfârșit, stopul obligat la Bruxelles, în Belgia. Cum se observă, Secretarul Apărării al S.U.A. a poposit în două state europene care s-au vădit pro-S.U.A. în timpul crizei și războiului din Irak, Portugalia și Albania. În ceea ce privește oprirea la Lisabona, capitala unui stat cu orientare atlantică fundamentată și geografic și tradițional politic, motivația poate fi lesne descifrată – este un stat din Vestul Europei, acea parte „veche” care a fost, însă, alături de SUA recent. Este, desigur, interesant de observat că Portugalia și-a manifestat de curând preferința pentru achiziționarea de avioane de transport strategic americane (C-130J), ceea ce-i evidențiază pregnant orientarea politică predominantă.

Cel de-al doilea „stop” – Albania – are și el o semnificație. Parte a Europei „noi”, a Grupului „Vilnius-10”, care s-a manifestat public în favoarea războiului din Irak și – la fel de important – este semnatară a Chartei Adriaticii, recent, alături de alți candidați la NATO membership. Ar mai fi de adăugat că Albania a semnat de curând – conform articolului 98 din tratatul de înființare a Curții Criminale Internaționale (ICC) – un tratat cu S.U.A., prin care cetățenii americani sunt exceptați de inculpare pentru crime de război săvârșite (eventual) pe teritoriul albanez.

Așadar, cele două opriri inițiale ale lui D. Rumsfeld au ținut – și chiar pozițiile exprimate de demnitarul american evidențiază acest lucru – să mulțumească și să facă vizibilă prestația recentă a statelor care au fost alături de S.U.A. în timpul crizei și a războiului.

Oprirea la Garmisch a semnatificat participarea la aniversarea a 10 ani de la întemeierea „George C. Marshall European Center for Security Studies”, înființat pentru a amplifica democrația și cooperarea cu țările din Estul Europei. Aici, într-un speech în fața unor oficiali din toată Europa, Rumsfeld a fost foarte clar: „The distinction between old and new in Europe is really not a matter of age or size or geography. It is really a matter of attitude, of the vision that countries bring to the transatlantic relationship and to the challenges that we will all face in the years

ahead”. Și, mai clar, în ce privește pe cei care s-au opus războiului în Irak – sunt țări care „want to define themselves by their opposition to the United States, as some sort of counterweight of America”. În schimb, noii membri ai NATO din Estul Europei, „with fresh memories of tyranny and occupation have been among the most willing to face new threats”. Ele, aceste state, „are bringing new vision and vitality to this old alliance”.

Dar, deopotrivă, în cursul vizitei sale, D. Rumsfeld a căutat să minimalizeze amploarea contradicțiilor din cadrul NATO. „From time to time – a spus el – we don’t agree on everything. Sometimes we have debates or discussions. But when threatened or challenged, we need to come together, as we have since Sept. 11 th”.

Această poziție a dlui Rumsfeld, de a accentua rolul noilor veniți în NATO, dar și de a sublinia caracterul pasager al contradicțiilor recente cu unii din vechii membri ai Alianței, a fost evidentă și la reuniunea de la Bruxelles. NATO are un rol însemnat de jucat în viitor în confruntarea cu noile riscuri – proliferarea armelor de nimicire în masă fiind cel mai mare dintre acestea – la nivel global, iar soliditatea Alianței va da coerență zilei de mâine. NATO – a subliniat Rumsfeld – trebuie revitalizat ca un instrument militar puternic al erei post-Război Rece.

Vizita europeană a dlui Rumsfeld a scos în evidență, după opinia noastră, două lucruri de însemnătate pentru relația transatlantică. Primul, că NATO este văzut de la Washington ca o alianță semnificativă în anii care urmează, pe care se bazează strategia de securitate globală a S.U.A. Desigur, un NATO transformat conform deciziilor luate la summitul de la Praga (noiembrie 2002). Cel de-al doilea lucru evidențiat se referă la faptul că S.U.A. apreciază acum statele în funcție de modul în care ele sprijină (sau nu) efortul S.U.A. de a elimina noile riscuri non-convenționale, tot mai virulente azi. Referitor la această ultimă concluzie, vrem să subliniem că orice amortizare a ei prin invocarea faptului că dl Rumsfeld este un „uliu” al administrației S.U.A. este greșită. În mod real, S.U.A. socot că se află în război după 11 Septembrie 2001, iar șeful Pentagonului nu face altceva decât să comunice deschis că apreciază prietenii/aliații.

TONY BLAIR ȘI GEORGE W. BUSH SUB ATACURI POLITICE INTERNE

Războiul recent încheiat victorios în Irak a devenit deja, atât în Marea Britanie, cât și în S.U.A., subiect de dispută politică internă. Cu atât mai mult era de așteptat acest lucru când chiar circumstanțele declanșării și desfășurării acestui război au provocat, până acum, crize de mari dimensiuni în compartimente importante ale relațiilor internaționale contemporane. Cum se știe, relația transatlantică a avut de suferit masiv ca urmare a diferenței de opinie – în privința declanșării războiului – între cele două țărmuri ale oceanului. Pe de o parte,

S.U.A., administrația George W. Bush, sprijinite de majoritatea opiniei publice, în interior, și de Marea Britanie (în principal, dar și de Spania, Italia, Grupul „Vilnius-10” etc.) în Europa, au decis începerea războiului. În opoziție, în Europa s-au aflat Franța și Germania, sprijinite masiv de opinia publică internă. Totodată, în fierbințeala dezbaterii transatlantice, NATO a înregistrat – apreciază unii comentatori – cea mai gravă criză din întreaga istorie a Alianței de peste o jumătate de veac. Iar Turcia, un aliat de nădejde al S.U.A., a dat primul semn neliniștit al unei alte orientări în ecuația complexă a Orientului Mijlociu.

În fond, ceea ce despărțea protagoniștii principali ai dezbaterii – pe de o parte, S.U.A., secondate de Marea Britanie, pe de altă parte, Franța și Germania, sprijinite de Rusia – erau diferențele în privința evaluării primejdiei reprezentate de regimul lui Saddam Hussein în Irak. Dacă S.U.A. apreciau că acesta, prin arsenalul de arme de nimicire în masă, reprezintă un pericol imediat pentru securitatea internațională, cu deosebire pentru America post-11 Septembrie 2001, existând indicii ale cooperării între Bagdad și organizația teroristă Al-Qaeda, Franța și Germania aveau o evaluare mai nuanțată. Cu deosebire, Parisul socotea că se poate obține lichidarea arsenalului irakian prin inspecții internaționale și o presiune constantă asupra lui Saddam, care nu reprezintă un pericol imediat, că acesta mai degrabă se profilează din partea Coreii de Nord.

Războiul a avut desfășurarea rapidă știută și a învederat superioritatea zdrobitoare a coaliției conduse de S.U.A., protagonista unui mod de desfășurare a operațiilor militare care a surclasat, la distanță de o întreagă eră tehnologică, inamicul.

Dezbaterea asupra războiului s-a mutat – cum aminteam la început – în interiorul statelor victorioase. La originea noii dezbateri se află faptul că armele de nimicire în masă ale lui Saddam Hussein nu au fost încă descoperite în Irakul cucerit. Așadar, ceea ce a reprezentat principalul motiv pentru declanșarea războiului, fără existența unei rezoluții a Consiliului de Securitate O.N.U., fără echivoc în acest sens, întârzie să se vădească real.

Întreaga „poveste” s-a declanșat în Marea Britanie, în urma unei știri difuzate de BBC, provenită din mediile serviciilor secrete, conform căreia dosarul guvernamental din septembrie 2002 ar fi fost elaborat sub presiunea guvernului britanic. Mai precis una din concluziile acestui dosar – anume că Saddam este capabil să lanseze o armă de nimicire în masă (chimică) într-un interval de 45 de minute –, care sprijinea motivul invocat pentru lansarea războiului, ar fi fost impusă de guvern. În acest fel, s-ar fi încercat manipularea opiniei publice naționale și chiar internaționale.

În replică imediată, premierul britanic Tony Blair a afirmat că această informație a fost furnizată de o sursă constantă și credibilă privind programul de înarmare irakian. Lucrurile au venit apoi în cascadă. La 4 iunie, Tony Blair a avut de făcut față, în parlament, unei mișcări introduse de liberali-democrați și

sprijinite de conservatori, care cerea o anchetă independentă privind faptul că opinia publică a fost manipulată de guvern. Cu scorul de 301 la 203, moțiunea a fost respinsă. Concomitent, însă, o comisie parlamentară – a serviciilor secrete și de securitate – a fost abilitată să investigheze activitatea serviciilor secrete în ce privește războiul din Irak, iar o altă comisie – a afacerilor externe – s-a autosesizat și urmează să publice un raport.

Reproșuri asemănătoare s-au făcut auzite și de cealaltă parte a Atlanticului, în S.U.A. Adversarii politici ai administrației Bush, temători de ascendențul politic al acesteia, au socotit că miza este prea importantă pentru a nu fi folosită. Paul Krugman scria recent că administrația a acuzat Bagdadul de colaborare cu Al Qaeda deși „captured leaders of Al Qaeda explicitly told CIA they had not been working with Saddam”.

Replicile celor acuzați, la rândul lor sensibili la capitalul politic propriu, n-au întârziat. Acum două zile, Tony Blair a spus: „There is not a shred of evidence, absolutely no evidence at all, that we have doctored, and manipulated intelligence”. La 8 iunie, Secretarul de Stat al S.U.A., Colin Powell, a subliniat: „There can be no question that Iraq had and has had weapons of mass destruction. And now that we are sending 1 300 – man team, I am sure we will be uncovering more of that capability”. În sfârșit, președintele Bush a răspuns unei întrebări a presei: „Time will prove that the US made the absolute right decision in freeing the people of Iraq from the clutches of Saddam Hussein”.

Cunoscătorii evoluției evenimentelor știu faptul că S.U.A. au avansat mai multe motivații, succesiv sau concomitent, pentru declanșarea războiului: posesia armelor de distrugere în masă de către Bagdad, doborârea regimului Saddam, eliberarea poporului irakian, sprijinirea de către Bagdad a terorismului internațional. Motivul posesiei de către dictatorul irakian a unui arsenal WMD a fost însă unul principal. Iată de ce, oponentii politici ai lui Blair (și, deopotrivă, Bush) au socotit mai nimerit să facă un cap de acuzare în competiția internă din faptul că, deocamdată, armele de nimicire în masă n-au fost descoperite. Controversa în această privință este de așteptat să continue și să dobândească intensitate cât timp WMD ale lui Saddam nu vor fi descoperite.

IRAN: VÂNT DE SCHIMBARE

Într-o cuvântare recentă la Universitatea din South Carolina, președintele S.U.A., dl George W. Bush, a declarat că „reformers in the Middle East are gaining influence, and the momentum of reform is growing”. Poate că referința era către lumea arabă, aflată într-o efervescență neobișnuită după sfârșitul războiului în Irak, dar poate fi aplicată la fel de bine și Iranului.

O națiune de 70 de milioane de oameni, aflată pe un teritoriu cu o importanță geopolitică foarte însemnată în ecuațiile Mideast-ului, ale luptei

împotriva terorismului internațional sau ale extracției și transportului petrolului sau gazelor naturale, Iranul a fost cuprins recent de febra contestației politice. Declanșate la Teheran, apoi răspândite în alte centre universitare, demonstrațiile studențești au parcurs rapid calea spre revendicări politice privind democratizarea societății și contestarea regimului religios.

Chiar dacă demonstrațiile studențești au fost „liniștite” prin intervenția poliției și a organizațiilor de fideli ai regimului clerical (*vigilantes*), evidența instabilității politice în Iran este deja demonstrată. S-a adăugat acestui vector reformativ intern și o presiune semnificativă exercitată din exterior asupra Teheranului pentru a abandona programul nuclear.

Aceste presiuni s-au întesit în ultima vreme, după ce a devenit cunoscut un raport al International Atomic Energy Agency (IAEA), cu sediul la Viena, conform căruia Iranul „has failed to meet its obligations under its safeguard agreement”. O solicitare recentă a IAEA privește efectuarea unor inspecții neanunțate la obiectivele programului iranian nuclear (pretins civil) și ea a fost preluată, mai ales de S.U.A., ca obiectiv principal al presiunii exercitate asupra Teheranului. Președintele Bush a fost foarte clar când a declarat că „the international community must come together to make it very clear to Iran that we will not tolerate the construction of a nuclear weapon in Iran”. El a adăugat că este „an almost universal agreement” pentru a interzice Teheranului accesul la arma nucleară. Iar purtătorul de cuvânt al Casei Albe, Ari Fleischer, a fost explicit atunci când a arătat că numeroase țări, inclusiv Rusia, au „deep concerns about Iran’s development of nuclear weapons and their attempts to develop nuclear weapons”.

Un al treilea set de evenimente s-a adăugat dosarului Iran, deschis recent. În Franța și în Germania, autoritățile au arestat un număr ridicat de militanți ai grupării de opoziție față de regimul de la Teheran, aflat în exil, People’s Mujahidin, de sorginte comunistă, care a fost ocrotită în Irakul condus de Saddam Hussein. „Mișcarea” poate fi interpretată ca un semnal către Teheran că nu se urmărește utilizarea grupărilor din exil pentru destabilizarea internă și, deopotrivă, ca un gest de bunăvoință. Concomitent, însă, S.U.A. au avertizat „administrația” de la Teheran să nu recurgă la o represiune sângeroasă a mișcărilor studențești. Iar purtătorul de cuvânt al Casei Albe, întrebat cu privire la probabilitatea unei acțiuni militare împotriva Iranului, a răspuns că „the President does not take options off the table”.

Practic, ambii protagoniști – Iranul și S.U.A. – sunt în faza definirii comportamentului propriu. La Teheran, regimul clerical mizează pe faptul că SUA nu pot să negligeze importanța Iranului în soluționarea conflictului din Orientul Mijlociu și, în consecință, vor sista presiunile pentru liberalizarea regimului intern, recurgând la negocieri. Același lucru pare că este urmărit și de oponenții conservatori ai regimului clerical, în timp ce pragmaticii pledează

pentru reluarea relațiilor cu S.U.A. Ceea ce nu poate, însă, scăpa atenției Teheranului – atât regimului clerical, cât și oponenților acestuia – este că S.U.A. sunt o prezență impunătoare în imediata lor apropiere (în Irak și Afganistan sunt forțe militare americane). Acest vector va acționa fără îndoială în sensul identificării unei soluții apropiate celei urmărite de S.U.A. Adică, întreruperea programului nuclear și inspecții internaționale asupra uzinelor iraniene cuprinse în acesta, precum și declanșarea unui proces de reformă internă.

Pe de altă parte, S.U.A. se află în fața opțiunii confruntare sau angajare (*engagement*). În ce privește opțiunea confruntării, ea are a identifica modalitatea optimă, fie destabilizare internă, fie acțiune militară, fie ambele. În ce privește *engagement*-ul, Washingtonul va trebui să acționeze cu rapiditate încât o astfel de politică să nu permită regimului să lichideze forțele de opoziție ori să construiască arma nucleară. Așa cum arăta recent un analist american (William Safire), tensiunile din societatea iraniană sunt ținute în frâu de regim prin apel la sentimentele anti-Vest, finanțarea terorismului împotriva Israelului și prin grăbirea achiziționării bombei atomice.

Este, însă, o realitate covârșitoare care va guverna probabil evoluția evenimentelor în Iran. Aceasta se compune din voința de schimbare a unei mari părți a tineretului iranian (circa 60% din populație). Se mai adaugă și dilema regimului clerical aflat în criză de timp: represiunea opoziției interne va determina o accentuare a acesteia, în paralel cu sporirea presiunilor externe, iar tratarea blândă a mișcărilor de opoziție i-ar submina autoritatea și dezvoltarea slăbiciunea.

În Iran bate vântul schimbării.

ENIGMATICA RUSIE

W. Churchill, poate cel mai mare om de stat britanic al secolului 20, a spus că a vorbi despre Rusia înseamnă a te referi la o „enigmă învelită într-un secret”. Memorabila formulă a premierului britanic din timpul celui de-al doilea război mondial poate fi foarte bine aplicată și Rusiei din epoca post-Război Rece. Mulți analiști au încercat să descifreze la începutul anilor '90 care este calea pe care o urmează Rusia după prăbușirea U.R.S.S., în 1991. Va tinde ea să recupereze „imperiul” pierdut, adică atât republicile ex-sovietice, cât și fostele sfere de influență? Ori Moscova se va mulțumi să se întoarcă spre ea însăși și să angajeze un vast proces de transformare democratică și liberală? Ori ea, Rusia, va subordona totul pentru a-și menține statutul de superputere, element esențial al balanței de forțe pe planetă? Ori...?

La începutul anilor '90, Rusia însăși se întreba: încotro? Mulți se uitau pe harta lumii și spuneau că nu e altă soluție decât să-și urmeze drumul de putere mondială. Alții apreciau că Rusia își va regăsi identitatea într-o alianță strânsă cu

Occidentul, în măsură să sprijine uriașa trecere spre democrație liberală pe care o angajase în era post-Gorbaciov. În sfârșit, dar nu în cele din urmă, alții socoteau că Rusia este destinată unei misiuni unice, nici occidentală, nici asiatică, ci eurasiatică, un fel de ax al lumii, creuzet al unor culturi diverse și orientări contradictorii, dar silite de o așezare geografică fără egal să conviețuiască.

Comportamentul Rusiei în anii '90 și până astăzi nu a oferit elemente suficiente pentru a demonstra că una ori alta din căile posibile de urmat a fost decis angajată la Moscova. Opțiunea pro-occidentală de la începutul anilor '90 (întruchipată de președintele Boris Elțîn și ministrul său de Externe A. Kozârev) a părut abandonată o dată cu accederea la Externe a lui E. Primakov, adept al ecuației de contrabalansare a unilateralismului S.U.A. (1997). O dată cu plecarea acestuia și, mai ales, cu accederea lui Vladimir Putin (2000) la Kremlin ca președinte al Rusiei, „enigma” a continuat să persiste. În chiar anul alegerii lui Vladimir Putin, orientarea Rusiei în arena externă uza încă un vocabular care cuprindea voința de instituire a unei lumi multipolare (așadar, opoziție față de SUA), împotrivirea față de extinderea NATO spre Est (din nou, opoziție față de Occident) sau preocuparea față de sferele tradiționale de exercitare a intereselor rusești în afara Rusiei.

Atacurile teroriste de la New York și Washington, la 11 septembrie 2001, au adus, însă, o anumită clarificare în orientarea externă a Rusiei. Dar este oare orientarea ei pro-Occident după această dată una definitivă pentru viitorul pe termen mediu și lung? Greu de spus.

Dar ce a făcut Rusia post-11 Septembrie 2001? Practic, ea a apreciat că spațiul comun de interese cu Occidentul (în speță, S.U.A.) a dobândit un contur precis: lupta împotriva terorismului. Din această convergență de interese a izvorât noul „puseu” pro-occidental al Rusiei. Aproape imediat după atacurile teroriste, președinții Putin și Bush s-au înțeles în ceea ce privește reducerea armamentelor strategice la un nivel acceptabil ambelor părți. A urmat amplificarea relațiilor Rusia-NATO (mai 2002, Roma), ceea ce a făcut să se vorbească de NATO ca despre alianța „19+1”, întrucât Moscova a dobândit drept de consultare și decizie comună (în unele domenii) cu Alianța Nord-Atlantică. Încălzirea accentuată a relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică a făcut posibilă extinderea acesteia, în noiembrie 2002, prin includerea a șapte state, între care trei (republicile baltice) sunt foste componente ale U.R.S.S.

Spre sfârșitul anului 2002, administrația americană a anunțat invalidarea tratatului ABM. Datând din 1972, acest tratat bilateral constituia baza descurajării strategice (nucleare) a celor două superputeri, fiecare având „prizoniere” țintele celuilalt (în absența unor sisteme antirachetă). Moscova a recepționat în liniște acest anunț, semn deopotrivă al predominanței S.U.A. în arena internațională și al depășirii conceptului de *deterrent* în relațiile dintre cele două state. Încotro se va îndrepta arsenalul strategic al Rusiei în noile condiții?

Către o nouă generație de arme strategice, a anunțat recent Vladimir Putin. Vor fi, însă, acestea *mini-nukes*, ori vor fi corespunzătoare triadei tradiționale?

Cooperarea Rusiei cu Occidentul în lupta împotriva terorismului internațional a avut un „vârf” în lichidarea regimului taliban din Afganistan (octombrie-noiembrie 2001). A doua „rundă” a războiului angajat de S.U.A. împotriva terorismului (campania din Irak, martie-aprilie 2003) nu a mai găsit cele două state pe aceeași poziție. Moscova a fost împotriva războiului din Irak, opinia publică din Rusia fiind covârșitor ostilă acțiunii militare a S.U.A. Opoziția Rusiei la războiul din Irak este motivată – ca și în cazul Franței – de orientarea sa către menținerea actualei ordini mondiale, în care instituții de gestionare a afacerilor mondiale, întâi de toate ONU, conferă Moscovei o „voce” distinctă. Deopotrivă, Rusia are mari interese economice în Irak, salvagardarea acestora preocupând-o în mod considerabil.

Sfârșitul rapid al războiului irakian, precum și orientarea tot mai evidentă a administrației Bush către multilateralism au făcut ca asperitățile între Rusia și SUA să fie acum pe cale de eliminare. Vizita recentă a președintelui Bush la Sankt Petersburg, cu ocazia tricentenarului întemeierii acestui oraș, precum și reuniunea G-8 de la Evian (1-2 iunie) au contribuit la această nouă convergență ruso-americană. Pe agenda relațiilor între cele două state sunt înscrise puncte de cea mai mare importanță: cooperarea în domeniul stopării proliferării armelor de nimicire în masă sau în ce privește construcția unui sistem antirachetă. Deopotrivă, potrivit declarațiilor Moscovei, Occidentul s-a angajat să fie reținut în privința activităților militare pe teritoriul noilor state membre NATO. Moscova a anunțat că va sprijini NATO în Afganistan (mai puțin o implicare militară directă), odată cu preluarea, din august 2003, a misiunii de PK din această țară, precum și că va coopera pentru ca Iranul să nu devină o putere nucleară, că își va retrage forțele proprii, în 2003, din Republica Moldova și din Georgia.

Statele imediat învecinate fostului spațiu sovietic, cum este cazul României, nu se pot sustrage, în abordarea relației cu Rusia, atât tradiției istorice, cât imperativelor prezentului și, mai ales, viitorului. În trecut, Rusia a fost pentru Europa de Est o sursă de neliniște strategică, fapt ce pare azi depășit. Viitorul cheamă la cooperare economică, politică și strategică. Rusia reprezintă un imens potențial economic, în pofida faptului că are un GDP (aproape 400 miliarde de dolari în 2002) inferior marilor giganti economici ai lumii. Ce ritm de creștere și câți ani ar trebui Rusiei pentru a se apropia de forța acestor giganti? Este o întrebare capitală în al cărei răspuns pot fi decelate și meandrele politicii externe a Rusiei și pozițiile actuale și de viitor față de aceasta ale unor state vecine.

Astăzi, Rusia este pe un trend de cooperare cu Occidentul (în special, cu S.U.A.), care ar fi fost de negândit cu puțin timp înainte. Această cooperare se extinde de la lupta comună împotriva terorismului la construcția scutului

antirachetă, de la cooperare în *civil emergencies* la explorarea pașnică a Cosmosului.

De la politica de *mutual containment*, urmărită de Rusia față de Occident și invers în timpul Războiului Rece, s-a ajuns astăzi la astfel de vârfuri de cooperare, ceea ce reprezintă o dovadă a uriașelor și rapidelor schimbări care au loc în lumea contemporană.

Rusia rămâne, însă, în continuare o „enigmă” dublată de un secret. Care vor fi orientările ei în viitor? Va urma aceeași cale pe care azi o străbate sub conducerea lui Putin ori va angaja o alta? Urieșenia Rusiei și tradițiile ei istorice îndreptătesc neîndoielnic astfel de întrebări.

DESPRE „GREATER EUROPE”

Președintele Rusiei, dl Vladimir Putin, a efectuat o vizită de stat de patru zile în UK (23-26 iunie), prima a unui șef al statului rus din 1874. Atunci, țarul Alexandru al II-lea al Rusiei, înrudit cu familia regală britanică, a vizitat UK, semn al unei destinderi în relațiile bilaterale, care în anii următori va ajunge la o abordare comună a noii faze a „crizei orientale”.

Vizita dl Putin a fost neîndoielnic încărcată de simbolism. Primirea de care s-a bucurat a fost fastuoasă, iar comentariile de presă nu s-au sfiit să utilizeze sintagme ca „the royal reception” sau „his (Putin's) moment of imperial glory”. De aici până la legătura făcută între vizită și alegerile parlamentare din Rusia din toamna acestui an sau prezidențialele din primăvara viitoare nu a mai fost decât un pas. S-a speculat că vizita va fi de un real ajutor în re alegerea dlui Putin la Kremlin, concetățenii lui fiind foarte sensibili la recunoașterea statutului de mare putere mondială a Rusiei.

Dar vizita dlui Putin a fost, bineînțeles, mult mai mult decât atât, adică simbolism. Practic, în cursul ei au fost perfectate două contracte importante în domeniul energiei. Primul dintre ele reprezintă cooperarea dintre Rusia și UK în finalizarea unui proiect de construcție a unei *gas pipeline*, din Rusia în Europa (până în Germania și apoi eventuala ei conectare pentru UK), în valoare de 6 miliarde de dolari. Cel de-al doilea a însemnat semnarea actului de creare a unui \$ 14 bn. *joint venture* între British Petroleum și grupul petrolier rus TNK, în acest fel UK devenind cel mai mare investitor extern în Rusia. Deopotrivă, a mai fost încheiat un acord referitor la un program de demantelare (decommissioned) a două submarine nucleare rusești în valoare de 30 milioane dolari și pentru depozitarea deșeurilor nucleare în Rusia.

Importante au fost exprimarea pozițiilor politice ale celor două părți. Controversa asupra Irakului, care până la sfârșitul lui aprilie a.c. a caracterizat relațiile bilaterale, a fost apreciată în comun în comun ca fiind de domeniul trecutului. Președintele rus s-a arătat dispus să coopereze în evoluția Irakului

post-război și a subliniat importanța clarificării problematicei armelor de nimicire în masă ale lui Saddam Hussein, pentru ca acestea să nu intre în posesia organizațiilor teroriste. Premierul UK, dl. Tony Blair, a spus, la rândul său, că „the differences we have had over Iraq are a matter of history and record”.

Deopotrivă, atât dl Putin, cât și dl Blair au afirmat voința lor comună de a face ca „road-map process” în Orientul Mijlociu să progreseze, fiind necesară identificarea unor mecanisme de monitorizare a acestuia. În ce privește preocupările occidentale privind programul nuclear iranian, dl Putin a declarat că a informat interlocutorul asupra proporțiilor cooperării în domeniu dintre Rusia și Iran și despre poziția comună „on the need for the encouragement of Teheran in its cooperation with the International Atomic Energy Agency”.

Cel puțin până în prezent, nu sunt indicii că cei doi lideri au discutat alte probleme, cum ar fi criza din Peninsula Coreea. Ceea ce au subliniat comentariile presei internaționale în legătură cu această vizită a fost faptul că ea constituie o încurajare a politicii pro-occidentale desfășurate de președintele Putin, menționându-se, însă, totodată faptul că nu trebuie uitat că mai sunt numeroase lucruri de făcut. „Rusia is still a very much a work in progress – afirmă comentariul de vineri din «International Herald Tribune» – and it is proper to encourage Putin in many of the directions he has plotted. But it is equally important not to look the other way when he gets off the track”.

Desigur, dl Putin a înregistrat un succes remarcabil în această vizită în care el a utilizat sintagma „a greater Europe”, căreia Rusia îi este parte. După ce, în timpul războiului din Irak, Kremlinul a fost asiduu curtat de Paris, îndeosebi, și de Berlin, conturându-se ceea ce s-a numit atunci o „troică” anti-Irak, de această dată Londra este aceea care încearcă să-l câștige pe dl Putin. Liderul de la Kremlin a fost descris de dl Blair ca un „partner and friend”.

Indiscutabil că poziția Rusiei în „greater Europe” acordă Kremlinului o largă marjă de manevră ori de câte ori nu există unitate în cadrul continentului ori survin derapaje în relația transatlantică. Esențial este, însă, ca această trăsătură a „greater Europe” să nu fie utilizată în sens negativ de către Rusia ori un grup sau altul de puteri europene.

RELAȚIA TRANSATLANTICĂ

Războiul din Irak a scos în evidență foarte puternic câteva trăsături ale relației între S.U.A. și Europa, care reprezintă un element fundamental al scenei politice mondiale.

Mai întâi se cuvine lămurit ce înseamnă Europa. Aceasta nu este expresia geografică a bătrânului continent ci, mai degrabă, denotația lui politică. Europa, angajată în relația cu S.U.A., este acea parte a continentului care a început în anii '50 un proces de unificare economică și politică. Acea Europă

care, la sfârșitul Războiului Rece, includea 12 state occidentale și s-a angajat într-un amplu proces de extindere, cu deosebire spre Estul continentului, urmând ca în 2004 să cuprindă 25 de membri. Așadar, când vorbim de Europa în relația transatlantică nu ne referim la expresia ei geografică – de la Atlantic la Urali, deci, cuprinzând și Rusia și Turcia –, ci la acea parte a bătrânului continent aflată de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial într-o relație specială cu S.U.A. Această relație specială Europa-S.U.A. a avut rolul crucial, în perioada Războiului Rece, în a face față amenințării masive reprezentate de comunismul de tip sovietic și a conserva democrația și liberalismul economic la eșalon global. Deopotrivă, a creat în Europa condițiile unei creșteri economice fără precedent, care a mărit și întărit clasa de mijloc ca pavăză a societăților libere împotriva derapajelor totalitare.

Războiul din Irak – atât criza care l-a precedat, cât și operațiile militare propriu-zise ori perioada imediat de după sfârșitul lor – a arătat o desincronizare între SUA și Europa. Desigur, crize în relația transatlantică au mai fost înregistrate istoric – să ne amintim numai de cea a Suezului, în 1956, ori de cea prilejuită de instalarea rachetelor Pershing 2 pe continent –, dar niciodată n-au mai avut amplitudinea celei de acum și, neîndoielnic, nu pot fi măsurate nici în consecințe.

Actuala criză transatlantică a intervenit din mai multe motive. La loc de frunte s-a situat diferența de evaluare a amenințărilor de securitate între cele două țărmuri ale Atlanticului. Pe de o parte, S.U.A. au susținut că Irakul amenință, prin programele sale de majorare a arsenalului militar, stabilitatea regională și amplifică amenințarea teroristă internațională. Pe de altă parte, Europa a socotit că amenințarea reprezentată de Coreea de Nord – care a recurs la un veritabil șantaj nuclear la adresa comunității internaționale – este cea prioritară, în timp ce Irakul poate fi dezarmat prin intermediul inspecțiilor ONU.

Deopotrivă, criza actuală a intervenit ca urmare a rolului diferit pe care Europa sau S.U.A. înțeleg să-l acorde ONU. Organizația internațională – socotită drept unic for de legalitate și legitimitate pentru acțiuni internaționale – a fost socotită de Europa ca având rolul esențial în gestionarea crizei irakiene. Pe de altă parte, S.U.A. au apreciat că relevanța ONU în lumea actuală este evidențiată doar prin acțiunea hotărâtă în direcția eliminării principalelor amenințări la adresa securității internaționale, a terorismului internațional și a proliferării armelor de nimicire în masă. S.U.A. se socot, de la atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, în război împotriva terorismului internațional – a rețelilor teroriste transnaționale și a statelor care le sponsorizează – și abordarea relațiilor internaționale la nivel global se face la Washington prin această prismă.

Complexul causal al crizei recente din relația transatlantică se cuvine completat și cu diferențele intervenite în ce privește Tribunalul Penal Internațional și competența lui, utilizarea biotehnologiei sau legăturile personale

între liderii S.U.A., pe de o parte, și cei ai Germaniei, Franței etc., pe de altă parte.

Sfârșitul victorios al războiului din Irak a însemnat și începutul gestionării crizei intervenite în relațiile transatlantice. Procesul de *crisis management* cuprinde două componente. Este vorba atât de refacerea și consolidarea relației S.U.A.-Europa, cât și de reconstituirea unității Europei. Pentru că, în timpul crizei irakiene, Europa a fost divizată: o parte, în frunte cu Marea Britanie, Spania și Italia, la care s-au adăugat și noile democrații din Est, între care și România, a sprijinit acțiunea S.U.A.; o altă parte, în frunte cu Franța și Germania, s-a împotrivit, din motive diverse, războiului în Irak. Unitatea Europei a început să fie reconstituită recent prin adoptarea doctrinei strategice, în care esențială este percepția amenințărilor la adresa securității internaționale pe aceeași lungime de undă cu Washingtonul. Se afirmă că terorismul și proliferarea armelor de nimicire în masă reprezintă principalele amenințări și că, pentru a se măsura cu ele, UE nu exclude folosirea forței ca ultim resort.

În ceea ce privește consolidarea legăturii transatlantice, au fost făcuți pași importanți în perioada scursă de la sfârșitul războiului din Irak. Astfel, a fost posibilă trecerea unei rezoluții în Consiliul de Securitate ONU privind prezența militară americană și britanică în Irak, ca forță de ocupație. Acum se ia în considerare – propunere venită din partea unor senatori americani influenți – ca în cadrul forțelor multinaționale din Irak să facă parte și forțe franceze, germane sau turcești, așadar un veritabil efort general de *nation building*. Rămâne de văzut în ce măsură acest lucru va putea fi realizat. De asemenea, a avut loc la Washington tradiționalul forum transatlantic S.U.A.-Europa, în cadrul căruia ambele părți au evidențiat voința politică de consolidare a legăturii reciproce.

Pentru a identifica căile optime de consolidare a legăturii reciproce este nevoie, din partea Europei, de a formula o strategie coerentă privind rolul și evoluția ei în viitor, pe baza căreia să fie angajat dialogul strategic cu S.U.A. Relația transatlantică, vitală pentru stabilitatea planetei, urmează să fie consolidată la alți parametri decât cei tradiționali, corespunzător imperativelor unei lumi globalizate.

Z. Brzezinski spunea, într-o conferință recentă, la București, că S.U.A. fără Europa nu pot fi omnipotente, iar Europa fără S.U.A. este impotentă. Destinul istoric a legat S.U.A. și Europa într-o lume învolburată, în care sunt chemate împreună să promoveze democrația și libertatea.